

Jan Chlíbač, Odpověď na recenzi Jana Kypty Jan Chlíbač – Jiří Roháček, *Monumeta mortis et memoriae. Sepulkrální skulptura ve výtvarné kultuře českého středověku*. Nakladatelství Togga, Praha 2022, *Průzkumy památek* 2024/2, s. 128 – 129.

Obvykle reaguji pouze na konstruktivní recenze, což není případ textu Jana Kypty. Přesto však cítím povinnost se na text ozvat, a to ze dvou důvodů: jednak kvůli recenzentově militantnímu tónu, který je v odborném periodiku zcela nezvyklý, a zejména proto, že spoluautorem recenzované knihy byl Jiří Roháček, který už nemůže na recenzi reagovat – před dvěma lety tragicky zemřel.

Celý Kyptův text na mne dělá dojem, že jeho kritika je vedena i jinými než odbornými zřeteli. Také z těchto důvodů bych se rád k některým jeho názorům zmínil.

Recenzi znevěrohodňuji na první pohled hned tři okolnosti: celkový konfrontační tón recenze, kdy v jeho textu viditelně převládají těžko zvladatelné emoce nad konstruktivní kritikou, dále fakt, že se vůbec nevěnuje druhé části knihy, která pojednává o epigrafice, a konečně také okolnost, že nechává v podstatě stranou mnohdy rozsáhlé texty katalogových čísel a nestuduje jejich přínos. Zřejmě pozorně nečetl předmluvu, kde je zdůrazněno, že právě katalog tvoří gros celé knihy. Jeho pozornost je zaměřena pouze na úvodní stati uměleckohistorické části a jejich autora, a to je na kvalifikovanou recenzi velmi málo. Jeho výtky bez nosných argumentů jsou obecného rázu bez odkazu na konkrétní uměleckohistorický materiál.

Je zjevné, že J. Kypta nečetl knihu pozorně a že se v oboru sepulkrálního sochařství příliš neorientuje, důkladně se mu nevěnoval (o čemž svědčí i jeho dosavadní bibliografie, jež je na dané téma více než chudá), že se tedy ocitl na nejisté půdě, a proto často tápe. Kritizuje, jenom aby kritizoval, a to je hlavní problém jeho přístupu svědčící o autorově jisté nejistotě.

Místo aby přinesl do oboru nový poznatek, autor pečlivě sleduje, s kým a jakým tónem nejvíce polemizují a svým způsobem mne poněkud pavlačově kádruje. Nesouhlas s názorem druhého je součástí každé diskuze, o „vulgárním vyřizování účtů“, které mi Kypta přisuzuje, zde nejde (tón mé polemiky je ve srovnání s jazykem jeho recenze více než útlocitný).

Na takové věty jako „Málokterý koryfej v řadách historiků umění je (byl) stejně ješitný a domýšlivý.“, jichž je v jeho textu povícero a jež jsou svou marnou snahou osobně urazit až nechtěně komické, je zbytečné reagovat: podobné výpady, které nemají s předmětem diskuze žádnou souvislost, nejsou předmětem seriózní recenze.

V mé části knižního textu Kypta uvádí, že řazení kapitol „postrádá logický klíč“. Snažil jsem se naopak poskytnout čtenáři přehledný postup: od obecného nastínění zájmu o tuto problematiku od středověku po 19. století přes ohlasy sepulkrální skulptury ve staročeské cestopisné literatuře až po specifické období husitství a utrakvismu, které bezesporu zásadně a negativně ovlivnilo tvářnost české náhrobní skulptury. Je známá kritika majestátních náhrobků od předních ideologů husitství a utrakvismu, ničení těchto děl jako zosobnění pýchy je součástí husitského ikonoklasmu, je zcela zřetelná tendence k produkci prostých, nefigurálních náhrobních desek. Kypta se v této souvislosti kriticky vyhraňuje proti věrohodnosti mé teze, že utrakvismus byl brzdou rozvoje české náhrobní skulptury. Operuje mimo jiné tím, že si „sám podrývám své závěry tím, když zmiňuji nedochované náhrobní monumenty předních osobností utrakvistické církve.“ Tímto podsouvá čtenáři mínění, jako bych si nevědomky odporoval. Bohužel nezaregistroval fakt, na který v knize upozorňuji, totiž že tyto figurální náhrobky nebyly jen soukromou poctou zemřelému, ale byly také symbolem – jejich účel byl manifestační, propagandistický, byly připomínkou předních představitelů a ochránců utrakvistické víry, byly tedy obdobným symbolem jako socha Jiřího z Poděbrad na štítě Týnského chrámu.

Poté v knize následují dva texty, které mají čtenáři objasnit symbolické umístění hrobu uvnitř chrámu i představit různé typy náhrobků a jejich symbolické motivy.

Následuje kapitola o době morových nákaz, které iniciovaly vznik zcela nového typu náhrobku – transi, lidské tělo v rozkladu. Celý blok těchto kapitol pak končí chronologickým přehledem výtvarné komponenty českého náhrobního sochařství. Kypta vyčítá zběžné pojetí této poslední kapitoly, očividně tak neporozuměl struktuře knihy. - Stručnost této pasáže je totiž programově dána tím, že zde jde především o nastínění vývojového řetězce sepulkrálních děl od 11. do 1. třetiny 16. století. U každého exempláře náhrobku je pak odkaz na konkrétní číslo v katalogové části knihy, kde je ten který náhrobek pojednán detailně – výtvarně i epigraficky - i s uvedením pokud možno kompletní literatury. S kolegou Roháčkem jsme zvolili tento způsob zcela logicky proto, aby se údaje zbytečně neopakovaly. Katalogová část – zdůrazněné gros celé knihy – tvoří více než dvě třetiny celé publikace. Záměrně jsem zvolil esejistický charakter těchto úvodních kapitol z toho důvodu, aby se jazykově odrazil od poněkud suššího jazyka katalogových hesel.

Ve svém textu mi autor vyčítá „absenci geograficky symetrické komparace“ a je podle něj absurdní, že zmiňuji četné příklady např. z Francie a opomímám „rozsáhlý pramenný fond ...nejen ze Slezska a z Moravy, ale třeba i ze středního Německa.“ – K tomu dodávám, že pro

komparaci užívám děl z těch regionů, které v oblasti sepulkrální skulptury s českými pracemi bezprostředně souvisely – jako je zejména bavorsko-rakouské území (odkud se často dovážel nejen mramor pocházející z adnetských lomů, ale už i hotové náhrobky) nebo, řidčeji, Sasko. Francii zmiňuji zejména v souvislosti s transi, jehož podoba právě zde krystalizovala a u nás se vyskytuje v Kadani. Kdybych měl brát v potaz území celé střední Evropy, samotné téma a název knihy, její rozsah, a tudíž přidělené finanční prostředky na zpracování úkolu by musely být rapidně odlišné. Při práci na tak rozsáhlém tématu, zabírajícím několik staletí, je logické, že jsem těžil i ze svých předchozích dílčích textů. Co jsem přinesl / nepřinesl v úvodních kapitolách nového, bych ponechal zasvěcenějšímu specialistovi s bohatší bibliografií v daném oboru. Knihu včetně úvodních kapitol pozitivně přivítal ve svém textu pro *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung* 131, I, 2023, s. 205-206 prof. Ivan Hlaváček, což je ovšem jiná váhová kategorie.

Napsat recenzi, která je specifickým literárním žánrem, je jistě umění; s nostalgií vzpomínám na „staré mistry“, např. na recenze Alberta Kutala, který nejenom že okomentoval recenzovaný text, ale do dané problematiky přinesl i své nové, zásadní poznatky. To ovšem není případ textu J. Kypty.